

Redukcionizam govora mobilnih medija kao protivteža redukcionizmu govora kao tehnike moderne dramaturgije

Reducing the speech of mobile media as a counterweight to the reduction of speech as a technique of modern dramaturgy

Tomislav Pavlović, Filološko-umetnički fakultet Univerziteta u Kragujevcu, tomislavmp@gmail.com

Sažetak

Ovaj rad ističe jezički redukcionizam kao jedno od bazičnih svojstava govora zastupljenog u elektronskim medijima. Analiza počinje opštim stavovima koji se tiču revolucionarnih promena u dobu internet komunikacije, koje jezik konstituišu prevashodno kao uprošćeni sistem znakova, da bi se potom usmerila ka analizi jezika koju je u svojoj studiji sproveo Dejvid Kristal. Ovaj autor sagledava pojavu redukcionizma elektronske komunikacije u smislu metakomunikacionog minimalizma koji nastaje kao posledica simplifikacije i fragmentacije govornog izraza ali i njegovog ekskluziviteta u smislu dostupnosti samo pojedinim grupama korisnika, zatim kao rezultat mogućnosti kombinovanja znakova koje govor približava igri i kao ishodište specifične upotrebe nejezičkih sredstava kao što su pauze i tišine. Drugi deo studije je posvećen jeziku moderne drame koji identičnim sredstvima i strategijama postiže univerzalnost koja uključuje i najkompleksnije egzistencijalne principe. U tom smislu posebna pažnja biće posvećena dramskim delima Harolda Pintera.

Ključne reči: internet, komunikacija, Dejvid Kristal, redukcionizam, minimalizam, modernizam fragmentarnost, tragikomedija, Harold Pinter.

Abstract

The analysis lays stress on the language reductionism which is one of the basic qualities of the speech in electronic media. It starts with some widely known comments upon the revolutionary changes that happened in the era of internet communications reconstituting language as the system of signs just to turn to the analysis of language performed by David Crystal. He observes the reductionism of electronic communication as a kind of metacommunicative minimalism arising as a consequence of speech simplification and fragmentation as well as its exclusivity comprising the limited accessibility, the possibility of making the variety of combinations of signs that identifies the language as a game, and the specific use of non – language parts of speech such as pauses and silences. The second part of the analysis is dedicated to the language of modern drama that exploits the identical means and strategies so as to achieve the universality aspiring to tackle the most complex existential principles. The plays of Harold Pinter are selected to be the object of the aforementioned analysis.

Key words: internet, communication, David Crystal, reductionism, minimalism, modernism, fragmentation, tragicomedy, Harold Pinter.

I. UVOD

Doba elektronskih komunikacija u kojem živimo, čija je ekspanzija po opštem uverenju uzrokovala krizu Gutembergove galaksije, znatno je izmenilo sam komunikacioni proces. Kompjuterski i ekrani mobilnih telefona sa pratećim tastaturama preoblikovali su formu i prirodu same poruke. Kvalifikacija Maršala Mekluana (Marshall McLuhan) da je sam medijum poruka, profetski je nagovestila opšte tendencije u sferi elektronske komunikacije koje se ispoljavaju u činjenici da medijum¹ u informatičkj eri više nego ikada utiče na značenje, smisao kao i značaj poruke koju šaljemo. Uticaj o kojem je reč sagledava se kao pozitivan ali i kao izrazito negativan i to ne samo od strane stručnjaka iz date oblasti. Kada je reč o komunikaciji putem mobilnih telefona velika većina samih učesnika sklona je da jezik pomenute komunikacije smatra šematizovanim, lišenim emocija i uz sve to kulturološki i duhovno prikraćenim.

U studiji pod naslovom Gutembergova elegija: budućnost čitanja u elektronsko doba (Gutemberg Elegies: The Fate of Reading in the Electronic Age, 1994), Sven Birkerc (Sven Birkerts) govori o dobrim stranama i manama onoga što naziva elektronskim postmodernizmom podrazumevajući pod ovim pojmom totalitet promena u oblasti razvoja elektronskih medija. (Spretnak 1999: 116) Po njemu pozitivne karakteristike pomenutog pocesa su: povećano interesovanje za takozvanu „veliku sliku“ odnosno globalnu perspektivu u kojoj se ogleda čitav kompleks međusobnih veza, uvećani kapacitet nervnog sistema da istovremeno primi veći broj stimulusa, relativističko

¹ Maršal Mekluan razrađuje ovu postavku u svojoj studiji *Understanding Media: The Extensions of Man* (1964), i to u prvom poglavlju naslovljenom "The Medium is the Message". (Primedba autora)

razumevanje koje podrazumeva eroziju starih veza a koje se konstituiše kao tolerancija i realna i nesmetana spremnost odnosno voljnost da se pristupi svim novim situacijama. (Isto) Negativni efekti se, ogledaju u fragmentiranom osećaju vremena, smanjenoj sposobnosti za dugotrajno istraživanje, poljuljanoj veri u institucije i tradicije, i otuđenju od zajednice kao i pomanjkanju osećanja mesta i razmišljanja o kolektivnoj budućnosti. (116-117)

Njemu suprotno gledište ima Nikolas Negropont (Nicholas Negroponte), američki futurolog, koji u knjizi *Biti digitalan* (Being Digital, 1995), zastupa stav da će tek u doba sveopšte digitalizacije biti omogućena potpuna sloboda za čoveka i to sloboda koja će biti ostvarena isključivo uz pomoć medija što naravno uključuje i slobodu komunikacije.

I. DEJVID KRISTAL O REDUKCIONIZMU GOVORA ELEKTRONSKIH MEDIJA

Nove studije o revolucionarnom uticaju elektronskih medija na komunikaciju među ljudima pomenuti problem osvetljavaju na veoma efektan način. Knjiga *Jezik i internet* (Language and internet, 2006), Dejvida Kristala (David Crystal) sadrži niz zanimljivih sudova o govoru na internet mrežama. Odredivši njegove osnovne karakteristike, autor analizira jezik imejl poruka, komunikaciju (sinhronu i asinhronu) čet grupa, jezik virtuelnih svetova kao jezik u stalnom razvoju, jezik na mreži i njegove varijetete poput blogovanja i instant poruka. Dejvid Kristal raspravlja i o primenjenoj internet lingvistici kao i o mogućnostima obogaćenja jezika u komunikaciji mobilnim medijima.

Slično Birkeru, Dejvid Kristal insistira na imanentnom redukcionizmu govora elektronskih medija. Kristal naime tvrdi da uprkos tendenciji da se govor mreže konstituiše kao vrsta normalnog govora, imejl tekstovi, grupe za ćaskanje i tekst poruke i dalje nemaju fundamentalne kvalitete govornog jezika. (2006: 44) Da bi potkrepio svoju tezu on citira mišljenje teoretičara Viljema Milarda (William Millard) po kome:

„Tekstualni sajberprostor filtrira sva svojstva individualnog sopstva izuzev visoko-posredovanih, do krajnosti samosvesnih elemenata koji se pojavljuju u pisanom jeziku. Fatički ili metakomunikativni nagoveštaji, lingvistički i paralingvistički znaci koji omogućavaju prepoznavanje društvenih odnosa pošiljalaca primalaca su drastično redukovani u ovom medijumu.“² (Isto)

Kristal navodi i da je Milard ovo svojstvo sajber jezika naziva „metakomunikativni minimalizam.“ (Isto)

Štampani materijal uključujući knjige, časopise i novinske članke koji prolaze kroz proces uređivanja i

² Textual cyberspace filters away all qualities of a personal self save the highly mediated, acutely self-conscious elements that appear in written language. Phatic or metacommunicative cues, the linguistic and paralinguistic signs that maintain cognizance of the social relation between the sender and receiver of a message, are drastically reduced in this medium.“ (Prevod autora)

recenziranja bivaju po pravilu uspešno distribuirani putem elektronskih medija koja, po pravilu, nemaju uticaja na njihovu konačnu fizionomiju budući da isključivo obavljaju funkciju komunikacionog kanala. Jezik blogova, s druge strane, koji nastaje na internetu i koji isključuje svako preliminarno adaptiranje pomenutog tipa pokazuje proces pisanja u njegovom ogoljenom i sirovom obličju. (10) Da bismo saznali šta je takvom jeziku prethodilo morali bismo se, po Kristalu, vratiti u „srednji vek pre što se razvio standardni engleski jezik.“³ (Isto)

Redukovani jezik elektronskih medija, kao što je primeđeno, može proći kroz neočekivane, i u mnogim aspektima pozitivne transformacije. Dejvid Kristal insistira na činjenici da kompjuterski hakeri razvijaju svoj sopstveni jezički izraz visokog dinamizma, ludičnosti (ludus – igra) ali i ekskluziviteta budući da, kao takav, nije svakom dostupan. (71) Njihove sleng-formacije imaju jedinstveno svojstvo „dečjeg uživanja u jezičkom igri i svesno zanemarivanje obrazovnih i intelektualnih paradigmi.“⁴ (Isto)

Ekskluzivitetu jezika mobilnih medija svakako doprinosi i fragmentarizam iskaza koji je postao njegova *differentia specifica*. Kristal nam skreće pažnju na činjenicu da igrači na mreži po pravilu nisu skloni da oforme iskaze koji bi u sebi sadržali više tema što nije slučaj sa dužim iskazima imejl poruka. Znajući da dužina poruke zavisi isključivo od igrača, s tim da su prekidi nemogući a povratna informacija dolazi tek po slanju poruke, oni često svode svoje poruke na najelementarnije iskaze poput: „Langman misli da je situacija čudna.“⁵ (191)

Kristal, što je veoma zanimljivo, ne zaboravlja da se osvrne na ulogu tišina i pauza koje su sastavni deo govora elektronskih medija. Uloga pauza i tišina u grupama za ćaskanje je višestruka budući da može značiti da se učesnik uzdržava od komuniciranja, da je možda u pitanju trenutak nepažnje kao i da je učesnik nenajavljeno odustao od komunikacije. (165) Osim toga, Kristal ukazuje da se u ćaskanju može doći i do upotrebe neobičnih kombinacija interpunkcijskih znakova u svrhu označavanja pauza kao što su tačke (...) kojih može biti i više od tri, ponovljene crte (- - -) kao i uzastopna upotreba zareza (,,,) . (95)

II. REDUKCIONIZAM JEZIKA U DRAMAMA HAROLDA PINTERA

Ekvivalent specifičnom govoru ili čak novoj vrsti govora, koja se razvija u elektronskim medijima, čini govor pozorišnih scena na kojima se izvode avangardne drame poput onih čiji su autori Ežen Jonesko, Semjuel Beket i naročito Harold Pinter. Tekstove ovih autora karakteriše pre svega redukcionizam izraza budući da se iskazi i replike

³ „...to the Middle Ages, before standard English evolved.“ (Prevod autora)

⁴ „...neotenus enjoyment of language-play with the discrimination of educated and powerful intelligence.“ (Prevod autora)

⁵ „Langman finds the situation bizarre.“ (Prevod autora)

likova ponekad postepeno svode maltene na pojedinačne reči. Na takav jedan dijalog nailazimo u drami Mesečina slavnog nobelovca Harolda Pintera:

DŽEJK: ... Voleću ga i biću srećan da platim punu cenu te ljubavi.

FRED: Koja je cena smrti.

DŽEJK: Cena smrti, da.

FRED: Od koje nema veće cene.

DŽEJK: Od koje?

FRED: Od koje.

Pauza

Smrt ...

DŽEJK: Koja je cena ljubavi.

FRED: Ogromna, ogromna cena.

DŽEJK: Ogromna i smrtonosna cena." (1995: 112)

Ne sme se, naravno gubiti iz vida da su avangardne tragikomedije Harolda Pintera napisane u duhu teatra apsurdna čiji jezik odlikuje ekonomija izraza ili minimalizam koji je u suštini veoma blizak metakomunikativnom minimalizmu o kojem govori Milard kada obrazlaže deficijentnost takozvanog govora mreže. Mi naime zapažamo da se Pinterova drama ponaša, poslušimo se Milardovim rečima, upravo na način tekstualnog sajber prosora koji filtrira sva svojstva individualnog sopstva osim visoko-posredovanih, do krajnosti samosvesnih elemenata. Citirani dijalozi su, očito, lišeni klasične komunikacione logike i poseduju ekskluzivitet, koji odlikuje i hakerski govor, ekskluzivitet koji se ispoljava kao misterija koja značenje replika skriva kako od čitalaca tako, ponekad, i od samih učesnika dijaloga.

Ne može se, naravno izgubiti iz vida ni da smenjivanje replika, oblikovanih u vidu krajnje svedenih iskaza, ima visoki dinamizam sa tendencijom da pređe u nadrealnu jezičku igru koja se odvija po sopstvenim zakonitostima. Takav umetnički postupak je čini apsolutno autonomnom u odnosu na realnost. Takozvani ludički kvalitet dramske radnje, osim Pinterovih, obogaćuje, i komade Ežena Joneska, Semjuela Beketa kao i drugih avangardnih dramskih pisaca. Ono što doprinosi sveukupnom utisku efektu šoka odnosno začudnosti je i Pinterova sklonost ka fragmentiranju dramskog jezika u svrhu cilju kreiranja podteksta koji samo nagoveštava događanja skrivajući njihovu suštinu u neizrečenom. (Esslin 1984: 51) „Mislim da mi komuniciramo dobro samo u neizrečenom...“⁶ izjavio je jednom prilikom Harold Pinter želeći da ovim paradoksom artikuliše jedan od osnovnih postulata vlastite dramske poetike. (1989: 15)

⁶ "I think that we communicate only too well, in our silence, in what is unsaid ..." (Prevod autora)

Pinterov podtekst se, između ostalog oslanja na pauze i tišine kao neodvojivog dela njegovog dramskog govora. One obično razdvajaju replike likova ali su česte i između rečenica koje izgovara samo jedan lik. Pauze unutar rečenice su u Pinterovim dramama obeležene interpunkcijskim znakom koji se sastoji od tri tačke (...) ali su i direktno naznačene. Na kombinovane upotrebe pauza i tišina nailazimo u odlomku iz drame Povratak:

“RUT: Sigurna sam da je Tedi srećan što ... što vidi da vam se dopadam. (Pauza.) Mislim, nije bio siguran hoću li vam se dopasti.

MAKS: Zašto? Vi ste divna žena.

Pauza.

RUT: Bila sam ...

MAKS: Šta? (Pauza) Šta kaže?

Svi je pogledaju

RUT: Bila sam ... drukčija ... kad sam ... sreća Teda.“ (1982:182)

III. ZAKLJUČAK

Udržavanje od govora od strane raznih učesnika u komunikaciji ili njegovo smišljeno osiromašenje, kako u elektronskim medijima tako i u dramskom tekstu (sceni) unosi posebnu notu u njegovu strukturu i značenje. Komentari Dejvida Kristala kao i citirani odlomci iz Pinterovih drama svedoče da je reč o skoro identičnom artikulisanju govornog iskaza u ova dva tako različita medija. Kada je reč o avangardnoj drami, s jedne strane, ovakva tehnika struktuiranja teksta se još od pedesetih godina prošlog veka nametnula kao vrhunsko sredstvo kojim se postižu efekti čija velika umetnička vrednost ostaje neosporna čak i u vreme postmoderne. Redukovani jezik avangardne drame je s početka, razumljivo, odbijao publiku naviklu na klasično ustrojene, visoko ekspresivne dijaloge i monologe koje izgovaraju elokventni likovi. Rudimentarni govor elektronskih medija, s druge strane, izaziva odbojnost sličnu onoj koja je dočekala Pinterova i Beketova prva dramska ostvarenja. Govor elektronskih medija se poslednjih godina u najvećem broju slučajeva ocenjuje kao izrazito retrogradan budući da se iz tako osiromašenog sadržaja, po opštem uverenju, ne može izroditi ništa iole konstruktivno. Ipak, Kristalove primedbe koje ukazuju na podtekst i ludičnost datog jezika bude nadu da će on u budućnosti ovladati sajber prostorom kao oruđe jedne nove umetnosti čija će pozornica biti elektronski mediji. Ta umetnost će, verujemo, pokazati snagu i vitalnost u najmanju ruku jednaku onoj koju već decenijama iskazuje avangardna tragikomedija Harolda Pintera.

Literatura

[1] Birkerts, S. (2006), *Gutenberg Elegies: The Fate of Reading in the Electronic Age*, Farrar, Straus and Giroux, New York.

[2] Crystal, D. (2006), Language and the Internet, Cambridge University Press, Cambridge.

[3] Esslin, M. (1984), Pinter the Playwright, Methuen, London.

[4] Pinter, H. (1982), Povratak u Pet drama Nolit, Beograd.

[5] Pinter, H. (1989) "Writing for the Theatre", Introduction to Pinter: Plays One, Methuen, London.

[6] Pinter, H.(1995), Nove drame, Lapis, Beograd.

[7] Spretnak, C.(1999), The Resurgence of the Real, Routledge, New York